Rashi on Habakkuk
רש"י על חבקוק
merged
https://www.sefaria.org/Rashi_on_Habakkuk
This file contains merged sections from the following text versions:
-Sefaria vocalized edition
-sefaria.org

רש"י על חבקוק

Chapter 1

Verse 1

הַמַּשָּׂא אֲשֶׁר חָזָה. "מַטַּל נְבוּאָתָא", מַה שֶּׂנָּשָׂא וְקִבֵּל בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ.

Verse 2

עַד אָנָה ה׳. צוֹפֶה הָיָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָתִיד נְבוּכַדְנֶצַּר לִמְלֹךְ בַּכָּפָה וְלִהְיוֹת מֵצֵר לְיִשְׂרָאֵל, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בִּנְבוּאָתוֹ "כִּי הִנְנִי מֵקִים אֶת הַכַּשְׂדִּים וְגוֹ׳", וְעַל זֹאת הָיָה מִתְאוֹנֵן וּמִתְפַּלֵּל.
אֶזְעַק אֵלֶיךָ חָמָס. אַזְכִּיר לְפָנֶיךָ חָמָס הֶעָשׂוּי לִי וְאֵינְךָ מוֹשִׁיעַ.

Verse 3

.אָוֶן. בְּזֶה וְחָמָס
.וְעָמָל תַּבִּיט. עָמָל זֶה אַתָּה מַבִּיט וְאֵינְךָ עוֹזֵר
.וַיְהִי רִיב וּמָדוֹן יִשָּׂא. וְזֶה נְבוּכַדְנֶצַּר הַנּוֹשֵׂא רִיב וּמָדוֹן הָוֶה וּמְתָקְנִים וּמַצְלִיחַ
.וַיְהִי. וְיִתְקַיְּמִים אוֹתוֹ אֲשֶׁר רִיב וּמָדוֹן יִשָּׂא, כֵּן תַּרְגּוּם יוֹנָתָן

Verse 4

עַל כֵּן תָּפוּג תּוֹרָה. עַל זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל רוֹאִין הַצָּלָתוֹ שֶׁלּוֹ, תָּפִיג וְתַעֲבֹר תּוֹרָה מֵהֶם, וְיִשְׁמְעוּ לוֹ וְיִשְׁתַּעֲבְּדוּ לַצּוּרָה בְּבִקְעַת דּוּרָא.
וְלֹא יֵצֵא לָנֶצַח מִשְׁפָּט. הַדָּת לַאֲמִתּוֹ.
.מַכְתִּיר. סוֹבֵב, כְּמוֹ (תהילים כב:יג) "אַבִּירֵי בָשָׁן כִּתְּרוּנִי"

Verse 5

לֹא תַאֲמִינוּ כִּי יִסָּפֵר. זֹאת לָכֶם אֲשֶׁר אֲנִי מֵקִים אֶת הַכַּשְׂדִּים, הָעָם אֲשֶׁר לֹא הָיָה כְּדַאי לְהִבָּרֹאוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו כג:יג) "זֶה הָעָם לֹא הָיָה". הֵם אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבָיְכוֹל מִתְחָרֵט עַל בְּרִיאָתָם, וְעַתָּה יָקוּם וְיִהְיֶה מַר וְנִמְהָר לָרוּץ וְלָלֶכֶת לְמֶרְחֲבֵי אֲרָצוֹת כָּל הַגּוֹיִם.

Verse 6

Verse 7

מִמֶּנּוּ מִשְׁפָּטוֹ וּשְׂאֵתוֹ יֵצֵא. מִמֶּנּוּ שׁוֹפְטִים, מִמֶּנּוּ מְלָכִים הַמִּטִּילִין מַשָּׂא וְאֵימָה עַל הַכֹּל.
.מִשְׁפָּטִים – יושטיצי"א בְּלַעַ"ז

Verse 8

.וּפָשׁוּ פָּרָשָׁיו. רַבּוּ פָּרָשָׁיו

Verse 9

לְחָמָס יָבוֹא. לִשְׁלֹל וְלָבֹז.
מְגַמַּת פְּנֵיהֶם. לְשׁוֹן "הַגְמִיאִינִי נָא" (בראשית כד:יז), "וְגַמֵּא אָרֶץ" (איוב לט:כד).
רָץ בְּמֵרוּצָה לְשָׁעָה קַלָּה כִּבְרַת אֶרֶץ, כְּאִלּוּ גָּמָא וְשָׁתָה הָאָרֶץ שֶׁלָּפָנָיו. וְאַף כָּאן "מְגַמַּת פְּנֵיהֶם", גְּמִיאַת שְׁאִיפַת פְּנֵיהֶם דּוֹמֶה לְרוּחַ הַקָּדִים עַזָּה שֶׁבָּרוּחוֹת, כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן.

Verse 10

וְהוּא בַּמְּלָכִים יִתְקַלָּס. מִתְלוֹצֵץ בָּהֶם, וְכָל לְשׁוֹן 'קַלָּסָה' לְשׁוֹן 'דִּבּוּר' הַנִּדְבָּרִים בּוֹ, יֵשׁ לְטוֹב יֵשׁ לְרַע, פרלרי"ץ בְּלַעַ"ז.
מְשָׂחֵק. כְּמוֹ 'שְׂחוֹק', כְּמוֹ 'מִשְׂמָר', 'מִסְתָּר',
לְכָל מִבְצָר יִשְׂחָק. אִם אוֹיְבוֹ בְּמִבְצָר חָזָק, יִשְׂחַק לוֹ
וַיִּצְבֹּר עָפָר. עָלָיו בְּרֹב חֵילוֹתָיו. כָּל אֶחָד נוֹשֵׂא מַשָּׂא עָפָר, וַהֲרֵי הִיא לִפְנֵי הַחוֹמָה תֵּל גָּבוֹהַּ וְנִלְחָמִים בָּהּ עַל הָעִיר, וְהִיא שְׁפִיכַת סוֹלְלָה, כִּי כֻּלָּן מְתֻרָגָמוֹת "וַיִּצְבֹּר עָלָהּ מְלֵיתָא", וְאַף הִיא לְשׁוֹן 'מִלּוּא' שֶׁהָיָה בְּעִיר דָּוִד. הוּא תֵּל גָּבוֹהַּ וְנִלְחָמִים בָּהּ, שֶׁעַל רֹאשָׁהּ מִגְדָּל בָּנוּי וְשִׁפּוּעוֹ מְשַׁפֵּעַ לַצְּדָדִין, וּסְבִיבוֹת מַרְגְּלוֹתָיו חוֹמָה נְמוּכָה לְהַחֲזִיק הֶעָפָר מִלִּפֹּל.

Verse 11

אָז חָלַף רוּחַ. אָז בְּרְאוֹתוֹ דַּרְכּוֹ צָלְחָה, רוּחַ חוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת עָלָיו, רוּחַ אַשְׁמָה. וּמַהוּ הָרוּחַ? זֶה כֹּחוֹ לֵאלֹהוֹ – הַכֹּחַ הַזֶּה הוּא נוֹתֵן לֵאלֹהוֹ, וְאָמַר: אֱלֹהַי עָשָׂה לִי כָּל הַחַיִל הַזֶּה.

Verse 12

אָמַר הַנָּבִיא: וְאַתָּה לָמָּה תַחֲרִישׁ לְכָל זֹאת? הֲלֹא אַתָּה מִקֶּדֶם אֱלֹהַי קְדוֹשִׁי וְכוּ'. וְזֶה שֶׁכָּתוּב "לֹא נָמוּת" – אֶחָד מִתִּקּוּנֵי סוֹפְרִים שֶׁבַּמִּקְרָא הוּא, שֶׁכְּנָה הַכָּתוּב. וְכֵן (מלאכי א:ג) "וְהִפַּחְתֶּם אוֹתִי", וְכֵן הָרְבֵּה הַמְפֹרָשִׁים בְּסִפְרֵי. וּלְפִי תִּיּוּן הַסּוֹפְרִים זֶה, פֵּרוּשׁוֹ: הֲלֹא אַתָּה אֱלֹהַי מִקֶּדֶם קְדוֹשִׁי? אַל תְּתֵנֵנִי לָמוּת בְּיָדוֹ.
ה' לְמִשְׁפָּט שַׂמְתּוֹ. יָדַעְתִּי כִּי לֹא הֶעֱמַדְתּוֹ לָזֶה אֶלָּא לִשְׁפּוֹט אֶת הַמּוֹרְדִים בְּךָ, וּמִכָּל מָקוֹם הֲלֹא... כָּל זֶה לָמָּה יִתְקַיֵּם?

Verse 13

טְהוֹר עֵינַיִם אַתָּה מֵרְאוֹת בְּרַע.
וְהַבִּיט. כְּמוֹ 'וּלְהַבִּיט' אֶל עָמָל.
צַדִּיק מִמֶּנּוּ. שֶׁהוּא מְסַמֵּא אֶת עֵינֵי צְדָקָתֵהוּ.

Verse 14

וַתַּעֲשֶׂה אָדָם. לִפְנֵי נְבוּכַדְנֶצַּר הֶפְקֵר כִּדְגֵי הַיָּם, שֶׁכָּל הָרוֹצֶה לָצוּד צוֹדֶה מֵהֶם.

Verse 15

כֻּלּוֹ בְּחַכָּה הֶעֱלָה. כָּל הָאָדָם זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר הֶעֱלָה בְּחַכָּה שֶׁלּוֹ.
יְגֹרֵהוּ. לְשׁוֹן "אָגְרָה בַקָּצִיר" (משלי י:ה), "נָהֳרוּ מַמְגֵרוֹת" (יואל א:יז).

Verse 16

יְזַבֵּחַ לְחֶרְמוֹ. לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁהִיא כּוֹבֶשֶׁת הַכֹּל לְפָנָיו.
בָּהֵמָה. כְּמוֹ 'בָּהֶם', בִּשְׁבִילָם.
שְׁמֵנָה. בְּרִיאָה.

Verse 17

הַעַל כֵּן יָרִיק חֶרְמוֹ. יֵשׁ תְּמִיהוֹת הָרְבֵּה הַמִּתְקַיֶּמֶת, כְּמוֹ "הֲנִגְלֹה נִגְלֵיתִי" דְּעִלִּי (שמואל א ב:כז), "הֲרוֹאָה אַתָּה" (שם ב טו:כז), אַף כָּאן: הֲנִרְאֶה בְּעֵינֶיךָ שֶׁעַל כֵּן הוּא מַצְלִיחַ

כָּל שָׁעָה? שֶׁיָּרִיק חֶרְמוֹ עַל הַכֹּל וְלָצוּד צֵיד. יָרִיק – כְּמוֹ (תהלים לה:ג) "הָרֵק חֲנִית", "וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו" (בראשית יד:יד), מְזַדֵּין בְּחֶרְמוֹ.

Chapter 2

Verse 1

עַל מִשְׁמַרְתִּי אֶעֱמָדָה. עָג עוּגָה חֲבַקּוּק וְעָמַד בְּתוֹכָהּ, וְאָמַר: לֹא אָזוּז מִכָּאן עַד שֶׁאֶשְׁמַע מַה יְדַבֵּר בִּי עַל שְׁאֵלָתִי זֹאת לָמָּה הוּא מַבִּיט וְרוֹאֶה בְּהַצְלָחָתוֹ שֶׁל רָשָׁע.
וּמַה אָשִׁיב. אֶל הַבָּאִים לְהִתְוַכֵּחַ לְפָנַי
עַל תּוֹכַחְתִּי. שֶׁהֵם מוֹכִיחִים אוֹתִי בְּפָנַי שֶׁיֵּשׁ לְהַרְהֵר עַל מִדַּת הַדִּין. תּוֹכַחַת – מונאיפרובמנ"ט בְּלַעַ"ז.

Verse 2

וַיַּעֲנֵנִי ה' וַיֹּאמֶר כְּתוֹב לְךָ חָזוֹן. הַנְּגְלֶה לְךָ, וּבָאֲרֵהוּ עַל הַלּוּחוֹת הֵיטֵב, אֲשֶׁר יָרוּץ הַקּוֹרֵא בּוֹ לִקְרוֹתוֹ מַהֵר שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל, וְזֶהוּ הַחָזוֹן אֲשֶׁר תִּכְתֹּב.

Verse 3

כִּי עוֹד חָזוֹן לַמּוֹעֵד. עוֹד עָתִיד לָקוּם נָבִיא לְקֵץ שָׁנִים שֶׁיִּתְגַּלֶּה לוֹ חָזוֹן לְמָתַי יִהְיֶה מוֹעֵד מַפֶּלֶת בָּבֶל וּגְאֻלַּת יִשְׂרָאֵל.
וְיָפֵחַ לַקֵּץ. וְדִבֵּר שֶׁיֹּאמַר לוֹ עַל הַקֵּץ שֶׁל בָּבֶל לְפִי מִלֹּאת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה וְלֹא יְכַזֵּב אִם יִתְמַהְמָהּ. לָבוֹא שֶׁיַּאֲרִיךְ לָכֶם אוֹתוֹ מוֹעֵד, חַכֵּה לוֹ כִּי לֹא יְאַחֵר אַחַר הַשִּׁבְעִים כְּלוּם.
וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ: אִם יִתְמַהְמָהּ הַנָּבִיא לָבֹא וְהוּא הָיָה יִרְמְיָה. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: "כְּתִיבָא נְבוּאֲתָא וּמְפָרְשָׁא עַל סִפְרָא דְּאוֹרְיְתָא". תִּרְגֵּם "כְּתֹב" כְּמוֹ "כְּתִיב", כְּבָר נִרְמָז (בַּתּוֹרָה) "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ" – שִׁבְעִים שְׁמִטּוֹת קִלְקְלוּ יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְטוּ, וּכְנֶגְדָּן גָּלוּ מֵמָּנָּה שִׁבְעִים שָׁנָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בְּדִבְרֵי הַיָּמִים בְּסוֹף ב') "עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ, כָּל יְמֵי הָשַּׁמָּה לְמַלֹּאת שִׁבְעִים שָׁנָה". וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא (בִּיחֶזְקֵאל ד:ה) "וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ אֶת שְׁנֵי עֲוֹנָם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעִים יוֹם, יוֹם לַשָּׁנָה נְתַתִּיו לָךְ". וְאוֹמֵר: "וְאַתָּה שְׁכַב לְךָ עַל צִדְּךָ הַשְּׂמָאלִית וְגוֹמֵר". נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: הִכְעִיסוּ יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעִים שָׁנָה עַד שֶׁגָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, וְשֵׁבֶט יְהוּדָה קִלְקְלוּ אַרְבָּעִים. וּמִשֶּׁגָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים עַד חֻרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם הֵם עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שֶׁל מְנַשֶּׁה וּשְׁאָר שְׁנוֹתָיו בִּתְשׁוּבָה, שֶׁהָרֵי נֶאֱמַר בּוֹ (מלכים ב כא:ב) "וַיַּעַשׂ הָרַע כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶחְאָב", כְּמִנְיַן שְׁנוֹתָיו שֶׁל אַחְאָב, וְהוּא מָלַךְ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה. שְׁתַּיִם שֶׁל אָמוֹן בְּנוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שֶׁל יְהוֹיָקִים וְאַחַת עֶשְׂרֵה שֶׁל צִדְקִיָּהוּ, הֲרֵי אַרְבָּעִים וְשֵׁשׁ, וּבוּאָה זוֹ נֶאֶמְרָה לִיחֶזְקֵאל בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְצִדְקִיָּהוּ. מִכָּל מָקוֹם נִמְצְאוּ יְמֵי קִלְקוּלָם אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנִים שְׁאַחַר נְבוּאָה זוֹ, שֶׁהוֹסִיף שֵׁשׁ שָׁנִים. אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנִים עוֹשִׂים שְׁמוֹנָה יוֹבְלוֹת, וְכָל יוֹבֵל שָׁבַע שְׁמִטּוֹת, הֲרֵי חֲמִשִּׁים וְשֵׁשׁ שְׁמִטּוֹת וּשְׁמוֹנָה שָׁנִים הַמְקֻדָּשׁוֹת לְיוֹבֵל, הֲרֵי שִׁשִּׁים וְאַרְבַּע. וּבְשִׁלּוּשִׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה יֵשׁ תֵּשַׁע שְׁמִטּוֹת, הֲרֵי שִׁשִּׁים וְתֵשַׁע שָׁנִים מְקֻדָּשׁוֹת, וּשְׁנַת יוֹבֵל זֶה הָאַחֲרוֹן נֶחְשָׁב אַף הוּא בְּמִנְיָן שֶׁבַּעֲוֹנָם לֹא נִגְמַר. וְכָאן כָּכָה אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַחֲבַקּוּק: כְּבָר כָּתוּב חָזוֹן בַּתּוֹרָה, אֲבָל סָתוּם הוּא. הוֹסִיף אַתָּה וּבָאֵר עַל הַלּוּחוֹת, כִּי עוֹד יִתְגַּלֶּה חָזוֹן לְמוֹעֵד זֶה.
וְיָפֵחַ לְשׁוֹן 'דִּבּוּר' הוּא, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּסֵפֶר מִשְׁלֵי. וְעַל שֵׁם שֶׁהַדִּבּוּר אֵינוֹ אֶלָּא רוּחַ הַיּוֹצֵא מִן הַפֶּה, קוֹרֵהוּ 'פִּיחַ' וְקוֹרֵהוּ 'רוּחַ', כְּגוֹן "וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם" (תהילים לג:ו).

Verse 4

הִנֵּה עֻפְּלָה. נֶפֶשׁ שֶׁלּוֹ תָּמִיד הִיא בְּכַעַס וּבְתַאֲוָה, שׁוֹאֵף לִבְלֹעַ וְלֹא שָׂבֵעַ. עֻפְּלָה לְשׁוֹן 'עַזּוּת', כְּמוֹ (במדבר יד:מד) "וַיַּעְפְּלוּ", וְכֵן "עֹפֶל וָבַחַן" (ישעיהו לב:יד).
לֹא יָשְׁרָה נַפְשׁוֹ בּוֹ. אֵין רוּחוֹ מִתְקָרֶרֶת עָלָיו לוֹמַר דַּי בְּמַה שֶּׁקָּנִיתִי כְּבָר, לָכֵן יָבֹא עָלָיו הַפֻּרְעָנוּת.
וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה. יְכָנֶיָּה הַמֶּלֶךְ שֶׁעָתִיד זֶה לְהַגְלוֹתוֹ, יַעֲמֹד לוֹ צִדְקוֹ, וּבְיוֹם שֶׁיִּשְׁלַח זֶה מִקְבָּרוֹ, יִשָּׂא אֱוִיל מִרֹּדַךְ אֶת רֹאשׁ יְהוֹיָכִין וְיָשִׂים אֶת כִּסְאוֹ מֵעַל לְכִסֵּא הַמְּלָכִים.

Verse 5

וְאַף כִּי הַיָּיִן בּוֹגֵד. וְאַף כְּשֶׁיָּבֹא בֶּלְשַׁצַּר בֶּן בְּנוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁיִּבְגֹּד בּוֹ יֵינוֹ, דְּ״לָקֵבֶל אַלְפָּא חַמְרָא שָׁתֵה״ (דניאל ה:א).
גֶּבֶר יָהִיר. הוּא וְלֹא יְנֻוֶּה. לֹא יִתְקַיֵּם מְדוּרוֹ וְנָוֵהוּ, שֶׁנִּתְגָּאָה וְאָמַר בְּטַעַם חָמְרָא לְהָבִיא כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשָׁתָה בָּהֶם, וְהִיא תִּגְרֹם לוֹ שֶׁיֶּהֱרֹג וְיִכְלֶה זַרְעוֹ. כִּי גֶּבֶר יָהִיר לַעַ לֹא יְנֻוֶּה, לֹא יִתְקַיֵּם הוּא וְנָוֵהוּ.
אֲשֶׁר הִרְחִיב. נְבוּכַדְנֶצַּר כְּשֶׁאוֹל נַפְשׁוֹ. לְהַשְׂיג כָּל תַּאֲוָתוֹ בְּרֹחַב לֵב.
וְהוּא כַּמָּוֶת. כְּמַלְאַךְ הַמָּוֶת שֶׁאֵינוֹ שָׂבֵעַ מִלָּהֲמִית, כָּךְ זֶה אֵינוֹ שָׂבֵעַ בְּכָל קְנָיָנוֹ.

Verse 6

הֲלֹא אֵלֶּה. אֲשֶׁר אָסַף אֵלָיו לְעָבְדוֹ.
כֻּלָּם עָלָיו מָשָׁל יִשָּׂאוּ וּמְלִיצָה יִשְׂאוּ בְּפִיהֶם בִּלְשׁוֹן חִידוֹת בִּשְׁבִילוֹ. לוֹ כְּמוֹ ׳עָלָיו׳.
וְיֹאמַר. הָאוֹמֵר אֶת מְלִיצַת הַחִידָה.
הוֹי הַמַּרְבֶּה לֹא לוֹ. זוֹ הִיא הַמְּלִיצָה: חֶבֶל עַל הַמַּרְבֶּה הוֹן וּמַלְכוּת וְלֹא לוֹ, כִּי יָבֹאוּ מַלְכֵי מָדַי וְיִטְלוּ אֶת הַכֹּל.
עַד מָתַי. יִהְיֶה הוֹלֵךְ וּמַרְבֶּה וְאֵינוֹ אֶלָּא מַכְבִּיד עָלָיו מַשָּׂא עָוֹן, כְּעֶבֶד שֶׁל טִיט. עָב הוּא לְשׁוֹן קוֹרָה כְּבֵדָה, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּמִשְׁכָּנָא (דיחזקאל מא:כו) ״צַלְעוֹת הַבַּיִת וְהָעֳבִים״, ״וְעָב עֵץ״ (שם).

Verse 7

וְיָקִיצוּ. כְּמוֹ ׳וְיָקִיצוּ׳.

Verse 8

שְׁלוֹתָ גּוֹיִם רַבִּים. הִשְׁלַכְתָּם וּנְשָׁלְתָּם מִמְּקוֹמָם.
יִשְׁלוּךְ כָּל יֶתֶר. פְּלֵיטַת הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.
מִדֵּמֵי אָדָם. בְּנִקְמַת דְּמֵי יִשְׂרָאֵל הַקְּרוּאִים אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד:לא) ״אָדָם אַתֶּם״.
וַחֲמַס אֶרֶץ. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
קִרְיָה. הִיא יְרוּשָׁלַיִם.

Verse 9

הוֹי בֹּצַע בָּצַע רָע לְבֵיתוֹ. אוֹנֵס מָמוֹן שֶׁהוּא רַע לוֹ וּלְבֵיתוֹ לִבְנוֹת לוֹ בַּיִת לָשׂוּם בַּמָּרוֹם קִנּוֹ. כְּדִכְתִיב בְּסֵפֶר דָּנִיֵּאל (דניאל ד:כז) ״הֲלָא דָא הִיא בָּבֶל רַבְּתָא דַּאֲנָא בְּנֵיתַהּ לְבֵית מַלְכוּ בְּתֻקֶף חִסְנִי וְגוֹמֵר״. וּבְשָׁעָה שֶׁיָּצָא דָּבָר זֶה מִפִּיו, נִטְרַד מִן הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) ״עוֹד מִלְּתָא בְּפֻם מַלְכָּא״ בְּעִנְיָן זֶה.

Verse 10

יָעַצְתָּ בֹּשֶׁת לְבֵיתֶךָ. אֲשֶׁר יָעַצְתָּ לְקְצוֹת עַמִּים רַבִּים וְהִפְסַדְתָּ עַצְמְךָ.
קְצוֹת. לְשׁוֹן שְׁלִיפָה וְקִלּוּף, כְּמוֹ ״הִקְצוֹת אֶת הַבַּיִת״ (ויקרא יד:מג) וְחוֹטֵא נַפְשֶׁךָ. כְּמוֹ (משלי כ׳:ב׳) ״מִתְעַבֵּר וְחוֹטֵא נַפְשׁוֹ״, חוֹטֵא לְאַבֵּד נַפְשׁוֹ, פורפיי״ט שארמ״א בְּלַעַ״ז.

Verse 11

כִּי וְגוֹ׳. כִּי הָאֲבָנִים אֲשֶׁר גָּזַלְתָּ תִּזְעַקְנָה מִן הַקִּיר.
וְכָפִיס מֵעֵץ יַעֲנֶנָּה. אֶל הָאֲבָן בְּקוֹל לְנֶגְדָּהּ, שְׁנֵיהֶם צוֹעֲקִים.
וְכָפִיס מֵעֵץ יַעֲנֶנָּה. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: ״וְשִׁיפָא מִגּוֹ מָרִישָׁא״. שִׁיפָא לְשׁוֹן ׳קֵיסָם׳, שְׁפָאִין בְּלְשׁוֹן חֻכְמִים, דלדור״ש בְּלַעַ״ז. מָרִישׁ הוּא הַקּוֹרָה.

Verse 12

Verse 13

הֲלֹא הִנֵּה מֵאֵת ה׳. נִשְׁתַּלֵּם פֵּרָעֹנוּת לְעוֹשֵׂי רִשְׁעָה.
וְיִגְעוּ עַמִּים בְּדֵי אֵשׁ. כַּאֲשֶׁר תְּבוֹאֵם חֲמָתוֹ כָּאֵשׁ עַד שֶׁיִּהְיֶה דַּיָּם. בְּדֵי אֵשׁ – איישי״ץ בְּלַעַ״ז.

Verse 14

Verse 15

מַשְׁקֵה רֵעֵהוּ. יַיִן, וּבְאוֹתָהּ הַשְׁקָאָה הוּא מְסַפֵּחַ וְאוֹסֵף אֶת חֲמָתוֹ עָלָיו, וְאַף מְשַׁכְּרֵהוּ בַּחֲמָתוֹ. וְכָל זֶה הוּא עוֹשֶׂה לְמַעַן הַבִּיט עַל מְעוֹרֵיהֶם, עַל גִּלּוּיָם וְלִרְאוֹת אֶת עֶרְוָתָם. זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁהָיָה מַשְׁקֶה אֶת הַמְּלָכִים יַיִן וּמְשַׁכְּרָם, וְשׂוֹכֵב עִמָּם מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה, כִּדְאִמְרִינַן בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת. דָּבָר אַחֵר: הוֹי מַשְׁקֶה רֵעֵהוּ – בְּסֵדֶר עוֹלָם דּוֹרְשׁוֹ כְּלַפֵּי בֶּלְשַׁאצַּר, שֶׁהִשְׁקָה אֶת הַשָּׂרִים בִּכְלֵי בֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּבָהֶם נִסְפְּחוּ וְנִשְׁתַּכְּרוּ בַּחֲמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּבוֹ בַּלַּיְלָה נֶהֱרַג.
עַל מְעוֹרֵיהֶם. לְהָגְלוֹת קְלוֹנָם וְרָאוּ שׁוֹנְאֵיהֶם בְּנִוּוָּלָם.

Verse 16

וְהֵעָרֵל. הֵ״א מְשַׁמֶּשֶׁת בְּתֵבָה זוֹ בְּלָשׁוֹן ׳הִתְפַּעֵל׳, כְּמוֹ (דברים לב:נ) ״הֵאָסֵף אֶל עַמֶּיךָ״. אַף כָּאן ״הֵעָרֵל״, הֵאָטֵם בְּשֻׁמָּמוֹן וּבְתִמָּהוֹן לֵב. כָּל עָרְלָה לְשׁוֹן ׳אֹטֶם׳ הוּא, כְּמוֹ ״עָרְלָה אָזְנָם״ (ירמיהו ו:י), ״עַרְלֵי לֵב וְעַרְלֵי בָשָׂר״ (יחזקאל מד:ז). וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: ״וְאִתְעַרְטַל״ – לְשׁוֹן ״עֹרֶם וְעָרְיָה״ (שם).

Verse 17

חֲמַס לְבָנוֹן. בֵּית מַקְדְּשָׁא.
וְשֹׁד בְּהֵמוֹת יְחִיתַן. שׁוֹד בְּהֵמוֹתֶיךָ וְאוּכְלוֹסֶיךָ אֲשֶׁר שָׁדְדוּ אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל, הוּא יְשַׁבְּרֵם.
מִדְּמֵי אָדָם. מֵחֲמַס דְּמֵי יִשְׂרָאֵל.
וַחֲמַס אֶרֶץ. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
קִרְיָה. יְרוּשָׁלַיִם.

Verse 18

מַה הוֹעִיל. לְבָבֶל פֶּסֶל.
כִּי בָטַח. הָאָדָם הַיּוֹצֵר וְיוֹצְרוֹ שֶׁל אֱלוֹהוֹ זֶה.
עָלָיו. עַל יְצִירָתוֹ זֹאת הוּא בּוֹטֵחַ שֶׁיַּעְזֹר לוֹ, אֲשֶׁר בָּא לַעֲשׂוֹת אֱלִילִים אִלְּמִים.

Verse 19

הוּא יוֹרֶה. בְּתִמְיָה.

Verse 20

וַה׳ בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ. מוּכָן לְפָרַע.
הַס מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ. הַס לְשׁוֹן שְׁתִיקָה וּדְמִימַת חֶרְבָּן.

Chapter 3

Verse 1

עַל שְׁגִיֹנוֹת. יֵשׁ פּוֹתְרוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ, וּלְפִי מַשְׁמָעוֹ בְּקֹשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ שֶׁהִטִּיחַ דְּבָרִים, כְּמוֹ (חבקוק א:ד) ״עַל כֵּן תָּפוּג תּוֹרָה״, ״וַתַּעֲשֶׂה אָדָם כִּדְגֵי הַיָּם״. קִנְאַת אַחַר מִדַּת הַדִּין.

Verse 2

שֶׁמַּעְתִּי שִׁמְעֶךָ. אֲשֶׁר מֵעוֹלָם שֶׁנִּפְרַעְתָּ תָּמִיד מִמַּכְעִיסֶיךָ, וְאֶת הָרָשָׁע הַזֶּה אַתָּה סוֹבֵל
וָרָאתִי. אָמַרְתִּי: אֵיךְ נִשְׁתַּנֵּית מִדַּת הַדִּין בָּעוֹן יִשְׂרָאֵל?
פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ. פָּעָלְךָ הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיִיתָ נִפְרָע לָנוּ מֵאוֹיְבֵינוּ בְּקֶרֶב שְׁנֵי הַצָּרָה
שֶׁאָנוּ שְׁרוּיִים בָּהּ, חַיֵּיהוּ, כְּלוֹמַר עוֹרְרֵהוּ וַהֲשִׁיבֵהוּ, וּ בְּקֶרֶב שָׁנִים הַגָּלוּ תּוֹדִיעֵהוּ
בְּרֹגֶז. שֶׁתִּקְצֹף עַל הָרָשָׁעִים
רַחֵם תִּזְכּוֹר. רַחֵם כְּמוֹ ׳לְרַחֵם׳
תִּזְכּוֹר לְרַחֵם אֶת יִשְׂרָאֵל.

Verse 3

אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבוֹא. עַכְשָׁיו הוּא מַזְכִּיר לְפָנָיו פָּעֳלוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ לְפָנָיו
לְעוֹרְרֵהוּ, וּפֹעַל (סְפָרִים אֲחֵרִים: פּוֹעֵל) חֻבָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּפֵרָעָנוּת דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים.
כְּשֶׁבָּאתָ לִתֵּן אֶת הַתּוֹרָה, חָזַרְתָּ עַל עֶשֶׂו וְיִשְׁמָעֵאל וְלֹא קִבַּלְתָּהָ
תֵּימָן. עֶשֶׂו
(בראשית כא:כא) ״וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן״ :כְּדַאֲמְרִינַן. יִשְׁמָעֵאל, פָּארָן.
כְּסָה שָׁמַיִם הודו. בְּסִינַי לְיִשְׂרָאֵל.

Verse 4

וְנֹגַהּ. אוֹתוֹ הַיּוֹם.
כָּאוֹר תִּהְיֶה. כְּאוֹר הַמְיֻחָד שֶׁל שִׁבְעַת יְמֵי בְּרֵאשִׁית הָיָה, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן.
קְרָנַיִם. לְשׁוֹן ׳מָאוֹר׳, כְּשֶׁהוּא נוֹקֵב וְזוֹרֵחַ דֶּרֶךְ הַנָּקֵב נִרְאֶה כְּמִין קְרָנַיִם בּוֹלְטִין, וְכֵן
(שמות לד:כט) ״כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו״.
מְיָדוֹ. מִיָּדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאוּ לָהֶם.
וְשָׁם חֶבְיוֹן עֻזּוֹ. כְּתַרְגּוּמוֹ: שָׁם נִגְלָה עֻזּוֹ שֶׁהָיָה חָבוּי לְמַפְרֵעַ בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן.

Verse 5

לְפָנָיו יֵלֶךְ דָּבֶר. מָצָאתִי בְּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: בְּשָׁעָה שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל,
טָרְדוּ לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת לְהַפְלִיגוֹ לִדְבָרִים אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא יַעֲמֹד לְקַנְתֵּר וְלוֹמַר: אֲמָה שֶׁעָתִידָה
לִכְפּוֹר בְּךָ לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם, וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה?
וְיֵצֵא רֶשֶׁף לְרַגְלָיו. מַלְאֲכֵי רֶשֶׁף בָּאוּ עִמּוֹ לְסִינַי.

Verse 6

עָמַד וַיְמֹדֵד אֶרֶץ. הִמְתִּין לְדַקְדֵּק בְּדִין דּוֹר הַמַּבּוּל, לְמֹדֹד לָהֶם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. וּמָדַד
״עוֹמֵד״, כְּדַאֲמְרִינַן: ״נִצָּב ה׳ וְעוֹמֵד לָדִין עַמִּים״ (ישעיהו ג:יג), מַמְתִּין וּמְדַקְדֵּק
בְּדִינָם.
וַיְמֹדֵד אֶרֶץ. בְּרוֹתְחִים קִלְקְלוּ וּבְרוֹתְחִים נִדּוֹנוּ.
רָאָה. בְּדוֹר הַפְּלָגָה, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁהָיוּ שָׁפָה אַחַת בָּאוּ כֻּלָּם בְּעֵצָה, כְּדִכְתִיב: ״וַיְהִי כָל הָאָרֶץ
שָׂפָה אֶחָת״ (בראשית יא:א).
וַיִּתֵּר גּוֹיִם. הִקְפִּיצָם לִשְׁבְעִים לְשׁוֹן, כְּדַאֲמְרִינַן: ״וַיִּתֵּר מִמְּקוֹמוֹ״ (איוב לז:א), ״לְנַתֵּר
בָּהֶם״ (ויקרא יא:כא).
הָרֵרֵי עַד. שָׁרֵי הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.
הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ. הֶרְאָה לָהֶם שֶׁכָּל מַהֲלָכוֹ שֶׁל עוֹלָם שֶׁלּוֹ הוּא.

Verse 7

תַּחַת אָוֶן. שֶׁנִּמְצָא בְּיִשְׂרָאֵל.
רָאִיתִי אָהֳלֵי כוּשָׁן. שֶׁעוֹמְדִים בְּגָלוּי וּמְחַבְּלִים אֶת יִשְׂרָאֵל. וּבְהִתְכַּנְּעָם לְפָנֶיךָ, יִרְגְּזוּ
יִרְיעוֹת וְגוֹ׳, הַכֹּל כְּתַרְגּוּמוֹ

Verse 8

הֲבִנְהָרִים. יֵשׁ תְּמִיהוֹת שֶׁהֵן קַיָּמוֹת. הֲרָאִינוּ שֶׁכָּל אֵלֶּה עָשָׂה? וּפֵרוּשׁ הַמִּקְרָא כְּתַרְגּוּמוֹ
מַרְכִּבֹתֶיךָ. לָנוּ יְשׁוּעָה

Verse 9

עֶרְיָה תֵּעוֹר קַשְׁתֶּךָ. נִגְלֵית גְּבוּרָתְךָ

שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת. שְׁבוּעוֹת שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לַשָּׁבָטִים.
אֹמֶר סֶלָה. מַאֲמָר הַמְקֻיָּם לְעוֹלָם. אֹמֶר נָקוּד פַּתָּח (רוֹצֶה לוֹמַר סָגוֹל) וְטַעְמוֹ לְמַעְלָה,
שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר.
נְהָרוֹת תִּבַּקַּע אָרֶץ. כְּתַרְגּוּמוֹ.

Verse 10

רָאוּךָ יָחִילוּ הָרִים. הָרֵי נַחֲלֵי אַרְנוֹן שֶׁנִּדְבְּקוּ זֶה עִם זֶה
זֶרֶם מַיִם עָבָר. בְּעָבְרָם בַּיַּרְדֵּן, תַּמּוּ נִכְרְתוּ הַמַּיִם, וְעָבַר קְלוּסַּ שֶׁטֶף הַמַּיִם לְשִׁפּוּלוֹ שֶׁל
נָהָר, וְהַבָּאִים מִלַּמַּעְלָה קָמוּ עֲמֻדוּ.
נָתַן תְּהוֹם קוֹלוֹ. שִׁבְּחוּהוּ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ.
רוֹם יָדֵיהוּ נָשָׂא. צָבָא הַשָּׁמַיִם הוֹדוּ לוֹ.

Verse 11

עָמַד זְבֻלָה. בִּמְדוֹרֵיהוֹן. כָּל תֵּבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ״ד בִּתְחִלָּתָהּ, הִטִּיל לָהּ ה״א בְּסוֹפָהּ. וּפֵרְשׁוּהָ
עַל מִלְחֶמֶת גִּבְעוֹן, כְּתַרְגּוּמוֹ.
לְאוֹר חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ. יִשְׂרָאֵל.

Verse 12

בְּזַעַם תִּצְעַד אָרֶץ. לְגָרֹשׁ שִׁבְעָה עוּבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

Verse 13

לְיֵשַׁע אֶת מְשִׁיחֶךָ. שָׁאוּל וְדָוִד.
עָרוֹת יְסוֹד. חוֹמוֹת עוּבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.
עַד צַוָּאר. הוּא גַּבָּהּ הַחוֹמוֹת וְהַמִּגְדָּלִים.

Verse 14

נָקַבְתָּ בְמַטָּיו רֹאשׁ. סַנְחֵרִיב וְסִיעָתוֹ שֶׁהָיוּ סוֹעֲרִים בְּרוּחַ סְעָרָה לַהֲפִיצֵנִי, וְהוּא הָיָה מַטֵּה
שֶׁהָיִיתָ רוֹדֶה בּוֹ אֶת הָעוּבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. וּכְשֶׁבָּא וְסָעַר לַהֲפִיצֵנִי, נָקַבְתָּ רָאשֵׁי
גֵּיסוֹתָיו בְּמַטֶּיךָ שֶׁהָיָה בָּא לִרְדּוֹת בָּהֶם.
רֹאשׁ פְּרָזָיו. רָאשֵׁי עָרָיו וְטִירוֹתָיו, כְּמוֹ ״פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם״ (זכריה ב:ח), ״עָרֵי
הַפְּרָזִי״ (דברים ג:ה).
עֲלִיצָתָם. הָיוּ, כְּשֶׁהָיוּ יְכוֹלִים לֶאֱכֹל עָנִי בַּמִּסְתָּר. יִשְׂרָאֵל הַקְּרוּאִים עַם עָנִי.

Verse 15

דָּרַכְתָּ בַיָּם. בְּחֵילוֹתָיו הַכְּבֵדִים כְּחוֹל הַיָּם.
חֹמֶר. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: בְּדִגּוּר. לְשׁוֹן ״חֻמָּרִים חֲמָרִים״ (שמות ח:י).

Verse 16

שָׁמַעְתִּי וַתִּרְגַּז בִּטְנִי. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: ״אֲמַרַת בָּבֶל: שְׁמָעִית וְזָעוּ מַלְכַיָּא מִן קֶדֶם דִּינָא דִּי
אִתְדָּנוּ מִצָּרָאֵי״.
לְקוֹל צָלֲלוּ שְׂפָתַי. לְקוֹל הַשְּׁמוּעָה אֲחָזַנִי רַעַד, עַד שֶׁשְּׂפָתַי נוֹקְשׁוֹת זוֹ לָזוֹ וְקוֹלוֹ נִשְׁמָע
צָלֲלוּ. לְשׁוֹן ״מְצִילוֹת הַסּוּס״ (זכריה יד:כ), טינט״ר בְּלַעַ״ז.
וְתַחְתַּי אֶרְגָּז. בְּמִקּוֹמִי אֲנִי מִזְדַּעְזַעַת.
אֲשֶׁר אָנוּחַ לְיוֹם צָרָה. אֲשֶׁר מָנוּחָתִי זֹאת מוּכֶנֶת לְיוֹם צָרָה.
לַעֲלוֹת לְעַם יְגוּדֶנּוּ. לְיוֹם אֲשֶׁר אָמַר לְהַעֲלוֹת מִתּוֹכוֹ אֶת הָעָם אֲשֶׁר הוּא יְגוּדֶנּוּ עָקֵב,
לָשׁוּב בִּגְדוּדָיו לְאַרְצוֹ.

Verse 17

כִּי תְאֵנָה לֹא תִפְרָח. כְּתַרְגּוּמוֹ, וְיֵשׁ לְפָתְרוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ: שׁוּב אֵין הַצְלָחָה לְכָל מַעֲשֵׂה בָּבֶל
מֵעַתָּה.
וּשְׁדֵמוֹת. שְׂדֵה לָבָן.
מִמִּכְלָה. דִּיר הַצֹּאן.

Verse 18

וַאֲנִי. כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, בַּה׳ אֶעֱלוֹזָה.

Verse 19

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹתַי. לְבָן לֵוִי הַמְנַצֵּחַ בַּשִּׁיר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אַנְעִים לוֹ בִּנְגִינוֹתַי, וְהַלֵּוִי יִתֵּן קוֹל כְּנֶגְדּוֹ בְּכִלֵּי הַשִּׁיר.
לַמְנַצֵּחַ. כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (עזרא ג:ח) "וַיַּעֲמִידוּ הַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְנַצֵּחַ עַל מְלֶאכֶת וְגוֹמֵר".
בִּנְגִינוֹתַי. הוּא לְשׁוֹן נְעִימוֹת קוֹל לְהָרִים וּלְהַשְׁפִּיל, אורגנידור"ש בְּלַעַ"ז.